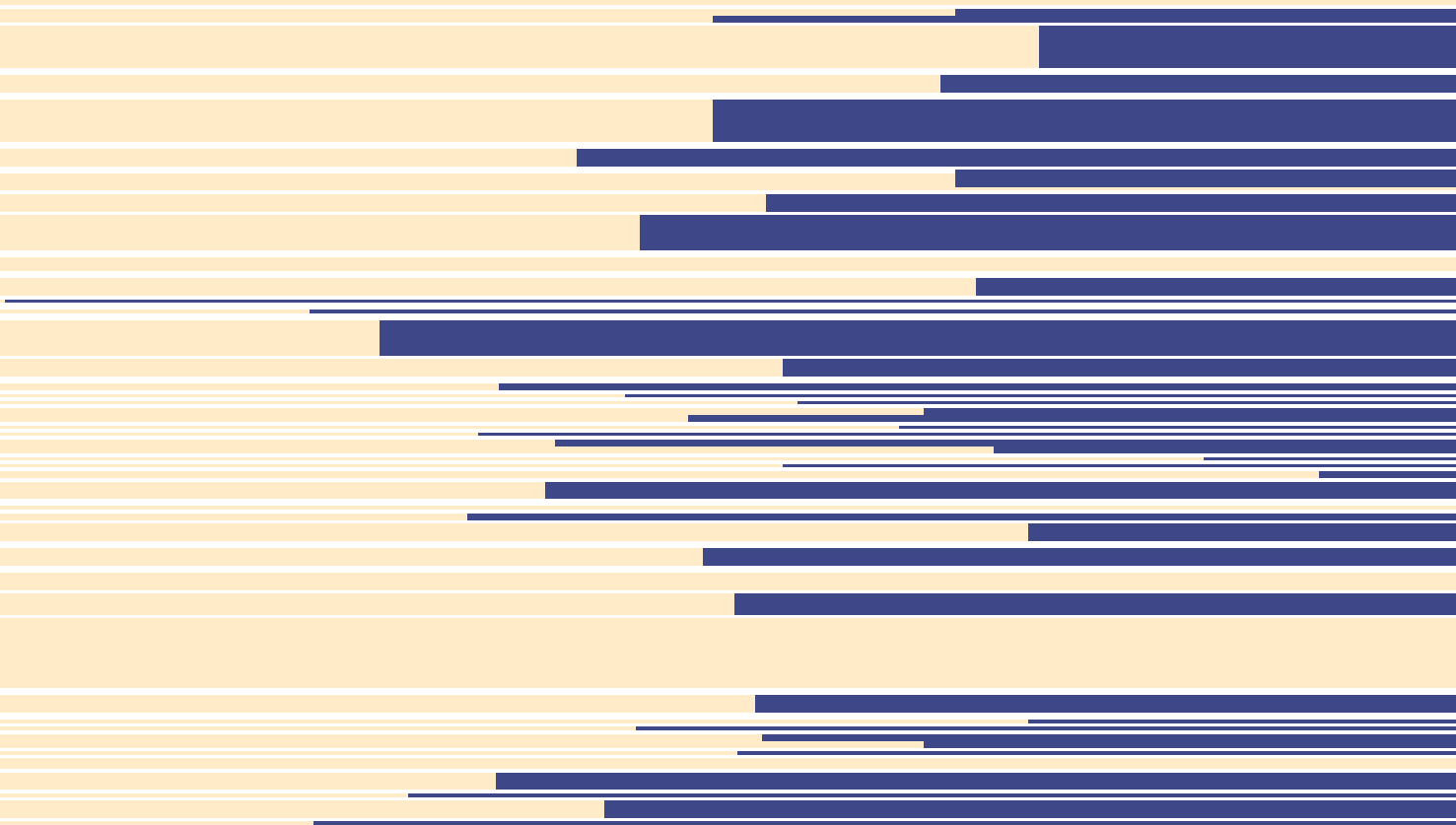
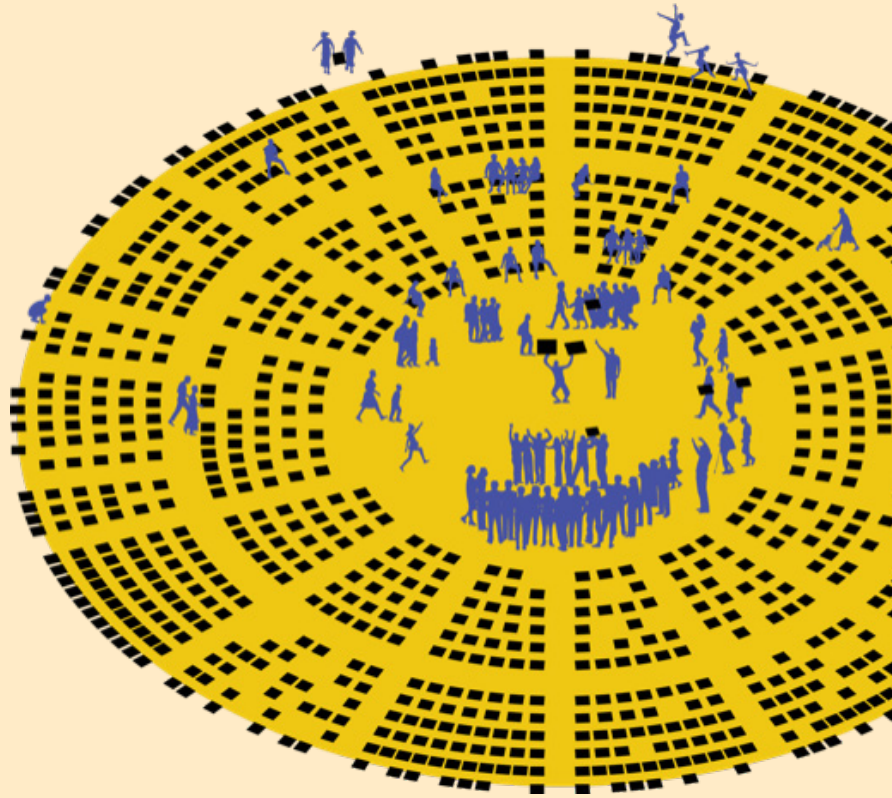

DIGITALE

Gemeenschapsgoederen en Democratische Praktijk

Explainer #3

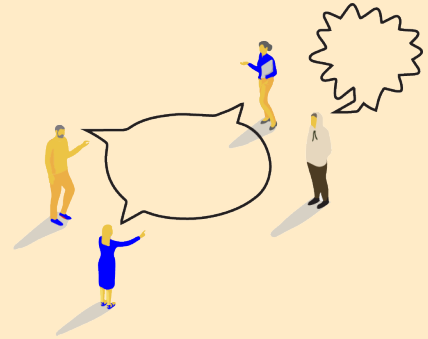
Dit document is het derde in een serie toegankelijke Explainers over Digitale Gemeenschapsgoederen. De serie Explainers maakt deel uit van onze Transitiewerkplaats Digitale Gemeenschapsgoederen, waar we een actieve gemeenschap van betrokken experts, ambtenaren en praktijkmensen opbouwen en samen een gedeeld begrip van Digitale Gemeenschapsgoederen en de rol van de overheid verkennen. Wil je deel uitmaken van de gemeenschap? Meld je aan voor de mailinglijst op digitalcommons@commonsnetwork.org en je ontvangt onze maandelijkse Digital Commons nieuwsbrief met updates over wat er gebeurt in de Transitiewerkplaats, evenementen en aankondigingen, komende Explainers en andere kennisproducten.

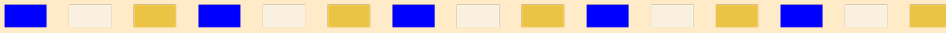
Democratische Praktijk

Digitale Gemeenschapsgoederen onderscheiden zich niet alleen door Collectief Eigendom (zie Explainer 1), maar ook door een collectieve, democratische praktijk. Digitale Gemeenschapsgoederen stellen democratische principes en praktijken als collectieve besluitvorming, hoogwaardige participatie en transparant bestuur voorop, zonder per sé termen als democratie of democratisch expliciet te gebruiken. ‘Gedecentraliseerd’ en ‘gefedereerd’ zijn alternatieve termen die goed passen bij – en voortkomen uit – het digitale domein en het Internet.

Democratie wordt tegenwoordig vooral begrepen als representatieve democratie op nationaal niveau. Bij Digitale Gemeenschapsgoederen staan vaak andere typen gemeenschappen centraal en gaat democratisch bestuur niet over vertegenwoordiging, maar over vormen van directe en participatieve besluitvorming. Democratie wordt praktisch geïnterpreteerd: alle betrokkenen moeten het Digitale Gemeenschapsgoed mede vorm kunnen geven. Hoe dat er precies uitziet, verschilt per type en casus.

Die democratische praktijk van Digitale Gemeenschapsgoederen komt terug op verschillende niveaus. Bij veel open source projecten, bijvoorbeeld, is de technologie zelf het object van democratisering; de code van de software is transparant en het ontwikkelproces idealiter zeer participatief (e.g. Linux, Apache). Het organisatiemodel niet per se. Bij data- of platformcoöps is vooral het organisatiemodel, het bestuur van de centrale juridische entiteit, gedemocratiseerd. Meestal is dit een coöperatie. De technologieën en digitale platforms die coöps gebruiken zijn niet noodzakelijkerwijs open source. Een derde – en geenszins laatste – niveau van democratische praktijk vindt plaats op contentniveau wanneer op een transparante en participatieve manier kennis wordt geproduceerd of content- en moderatieregels worden opgesteld (e.g. Wikipedia, Mastodon).

Mastodon en Fediverse: gefedereerd alternatief voor Silicon Valley

Mastodon is een gratis, open-source microblog-applicatie die vergelijkbaar is met X. Mastodon is onderdeel van het zogenoemde 'Fediverse', een mondiaal netwerk van 'gefedereerde' internetapplicaties.

Gefedereerd betekent dat Mastodon bestaat uit duizenden servers of 'Instances', een soort clubs van Mastodon-leden die samen een netwerk vormen en met elkaar communiceren via een standaard protocol, ActivityPub. Federatie is niks nieuws: ook e-mail en mobiele telefonie zijn voorbeelden van gefedereerde communicatienetwerken.

Mastodon is sterk gedecentraliseerd op het niveau van technologie. Geen enkele partij controleert de ontwikkeling van de applicatie en de data liggen opgeslagen op decentrale servers die leden zelf beheren. Ook op contentniveau voert Mastodon een decentraal en – daardoor participatief – beleid: Instance-beheerders en gebruikers stellen samen regels op over communicatie, gedrag en moderatie.

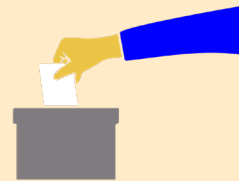
Het Fediverse-netwerk is inmiddels uitgegroeid tot een gefedereerd equivalent van het gecentraliseerde domein van internetplatforms uit Silicon Valley. Ledereen kan een Instance starten voor Mastodon, maar ook voor alle andere Fediverse-applicaties. Zo is er Pixelfed, het gefedereerde zusje van Instagram, Writefreely, een macroblogapplicatie á la Wordpress, en Friendica, dat het best te vergelijken is met Facebook.

Governance: Van procedures naar licenties

Digitale hulpbronnen kunnen, in tegenstelling tot fysieke hulpbronnen, niet 'op' raken, zelfs bij grote aantallen gebruikers. Toch zijn er andere risico's: vervuiling en kwaliteitsverlies van software en code, slechte vindbaarheid of particuliere toe-eigening. Daarom is goede governance nodig: het samenspel van gebruikersregels en licenties, en procedures voor collectieve besluitvorming.

Hoe groter en succesvoller het Digitale Gemeenschapsgoed, hoe essentiëler heldere procedures zijn. Die procedures bepalen de kwaliteit en de effectiviteit van de samenwerking. Ze beantwoorden vragen als: wie beslist waarover? Welke samenwerkprincipes hanteren we en welke regels stellen we op? Welke subgroepen of bestuursorganen zijn er nodig? Hoe zorgen we voor brede consensus en wanneer zijn beslissingen legitiem?

Open licenties spelen een uiterst belangrijke rol bij de governance van Digitale Gemeenschapsgoederen. Ze regelen dat digitale hulpbronnen als kennis, code en data breed gebruikt, gedeeld en gemodificeerd kunnen worden. Daarmee helpen ze Digitale Gemeenschapsgoederen 'democratiseren'.

Open licenties zijn tegenhangers van streng auteurs- en intellectueel eigendomsrecht als copyright waarbij ‘alle rechten zijn voorbehouden’ aan een enkele partij. Er zijn grofweg twee groepen open licenties. De zogenaamde copyleft licenties vereisen dat modificaties en kopieën van een bepaalde digitale technologie dezelfde licentie moeten dragen. Hiermee beschermen ze op lange termijn tegen particuliere toe-eigening en ‘commodificatie’. Copyleft licenties worden niet alleen toegepast op software en code maar ook op bijvoorbeeld Open Access wetenschappelijke publicaties.

Een technologie met een permissive licenties is ‘radicaal’ open: modificaties hoeven niet dezelfde licentie te dragen, commercieel gebruik is toegestaan en doorgaans is een vermelding van het originele werk voldoende.

Wikipedia: een web van principes, procedures en licenties

Wikipedia is een online encyclopedie die gebouwd en bijgehouden wordt door een zelforganiserende gemeenschap van 43 miljoen geregistreerde gebruikers. Iedereen met een account kan content bewerken en toevoegen. Om de kwaliteit en openheid van de kennis te waarborgen kent Wikipedia een ingewikkelde verzameling redactie-regels, licenties en openbare discussieforums.

Veel van de content die op Wikipedia verschijnt draagt een copyleft-licentie, de Creative Commons Attribution-ShareAlike (CC BY-SA), een van de zes veelgebruikte Creative Commons-licenties. CC BY-SA houdt in dat webcontent mag worden gekopieerd, gewijzigd en opnieuw gedistribueerd zolang de gekopieerde versie onder dezelfde voorwaarden beschikbaar wordt gemaakt voor anderen.

Wanneer een nieuwe Wikipedia-pagina wordt aangeemaakt, geldt het principe AGF: assume good faith. Voor elk 'feit' is een RS, een reliable source, noodzakelijk. Ervaren redacteurs houden lijsten bij van onbetrouwbare bronnen. NPOV staat voor neutral point of view, een principe dat de neutraliteit en diversiteit van perspectieven moet waarborgen.

Achter elke pagina schuilt een debatpagina waarin redacteurs discussiëren over hun entries en proberen consensus te bereiken. Lukt dat niet, dan kunnen zij hun argumenten voorleggen aan een arbitragecommissie, ArbCom, een virtuele rechtbank bestaande uit 15 gekozen Wikipedia administrators.

Meer dan één model mogelijk

Een van de belangrijkste verschillen met gangbare, private bestuursmodellen is dat Digitale Gemeenschapsgoederen hiërarchieën bewust proberen los te laten en te vervangen door meer gedistribueerde en gedecentraliseerde modellen. Het doel is om besluitmacht te spreiden over een brede groep beheerders en gebruikers en te voorkomen dat een enkele centrale entiteit - publiek of privaat – de digitale hulpbron of technologie controleert.

Om dit in de praktijk te brengen worden voor Digitale Gemeenschapsgoederen verschillende bestuursmodellen gehanteerd.

Een veelvoorkomende variant is het gemeenschap-stichtingmodel waarbij er een taakverdeling is tussen (semi-)vrijwilligers uit de gemeenschap en medewerkers van de stichting. Het model is wijdverspreid in de wereld van open source-softwareontwikkeling en open kennisontwikkeling. Soms neemt een commercieel bedrijf of coöperatie de rol van de stichting waar.

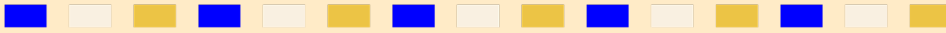
De taakverdeling tussen gemeenschap en bedrijf of stichting is vaak noodzakelijk: de gemeenschap heeft niet de middelen om zich, naast het kennis of software-project, ook nog te bekommeren om financiële, juridische en administratieve zaken. Ook is een juridische entiteit nodig om fondsen of licenties te kunnen aanvragen of om doelstellingen of statuten bij wet te bekrachtigen.

Professionele ontwikkelaars werken vaak zij aan zij met vrijwilligers en de vraag is of dit altijd een duurzaam model is gezien de belangrijke functies van Digitale Gemeenschapsgoederen.

Platform- en datacoöps hanteren een ander, coöperatief model dat stakeholders als 'leden' en mede-eigenaars vaak direct betreft bij besluitvorming. Anders dan bij open Digitale Gemeenschapsgoederen zijn coöps door hun relatieve geslotenheid in staat om vrijwel iedere gebruiker van de digitale hulpbron een stem te geven in het collectief bestuur van het Digitale Gemeenschapsgoed.

Model	Gemeenschap + Stichting	Gemeenschap + bedrijf	Gemeenschap = Coöperatie
Eigenschappen	<ul style="list-style-type: none"> • Stichting ondersteunt bredere gemeenschap (licenties, fondsenwerving, etc.) en opereert zonder winstoogmerk • Gemeenschap bouwt en onderhoudt open source digitale hulpbron • Bedrijven kunnen optreden op als co-ontwikkelaars en dienstverleners • Open licenties bepalen voorwaarden gebruik hulpbron 	<ul style="list-style-type: none"> • Bedrijf of coöperatie werkt samen met bredere gemeenschap • Bedrijf en gemeenschap ontwikkelen samen open source digitale hulpbron • Bedrijf + externe bedrijven treden op als dienstverleners • Open licenties bepalen voorwaarden gebruik hulpbron • Borging van publieke waarden kan op verschillende manieren, zoals dmv Steward Ownership. 	<ul style="list-style-type: none"> • Coöperatie bestaat uit de leden van de gemeenschap • Coöperatief economisch model ligt ten grondslag aan werking en gebruik technologie • Coöperatiebestuur doet dagelijks bestuur • Winst vloeit terug naar leden of andere projecten • Leden van de coöperatie betrokken bij grote besluiten over model en technologie
Voorbeelden	Linux, Apache, Wikimedia	NextCloud, Cryptpad, Alkermio, Meet.coop	Salud.coop, Drivers Cooperative, Gemeinwerk

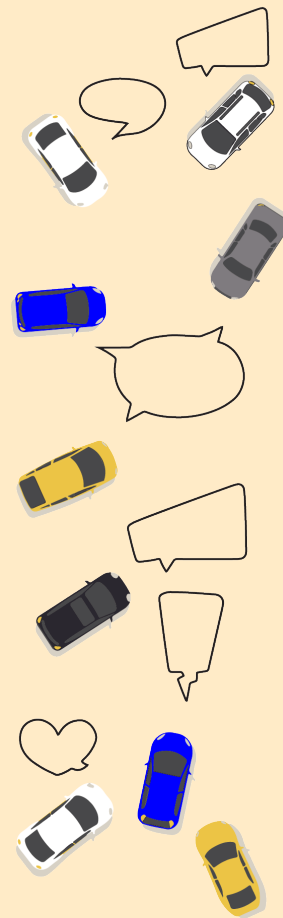

Drivers Cooperative: Taxichauffeurs zijn platformeigenaren én besluitvormers

Drivers Cooperative uit New York is een van de meest prominente voorbeelden van de platformcoöperatief. De coöperatief is opgerichte in 2021 en heeft een chauffeursapplicatie (Co-op Drive) en een klantenapplicatie (Co-op Ride). De grofweg 3000 chauffeurs van het Drivers Cooperative zijn gedeeld wettelijk eigenaar van de coöperatief en daarmee van het internetplatform waarop ze hun klanten vinden. De technologie is niet open source ontwikkeld.

De chauffeurs hebben een stem in de organisatie. Om de twee jaar kiezen zij een nieuw bestuur en kunnen zij stemmen over belangrijke bedrijfsbesluiten zoals veranderingen in het patronage model, het model dat behaalde winsten op basis van gewerkte uren uitkeert aan de chauffeurs, of over aanpassingen in de technologie.

Drivers Coop heeft ook een gekozen chauffeursraad die hoorzittingen organiseert bij klachten van klanten. In plaats van unilaterale disciplinemechanismen, zoals gebruikelijk is bij mainstream ride-hailing apps, kan de chauffeur zijn of haar verhaal in persoon voorleggen aan een jury van gelijken.

Commons Network
<https://www.commonsnetwork.org>

In samenwerking met BZK

May 2024

Illustrations by littlebylittle.co ©

**© ⓘ Deze explainer is gepubliceerd
onder de voorwaarden van [Creative
Commons Attributielicentie](#)**